

Afet Süreçlerinde Kadın Bireylerin Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri: İzmir İli Örneği

Kıvanç DEMİRCİ¹

¹ Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis
kivancdemirci4@gmail.com

Tülin AVCU²

²Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir
avcutulin.92@gmail.com

Geliş Tarihi/Received:

15.03.2021

Kabul Tarihi/Accepted:

19.06.2021

Yayın Tarihi/Published:

30.06.2021

ÖZ

Bu çalışma toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle afetlerin yaratmış olduğu zararlara karşı daha duyarlı hale gelen kadın bireylerin afet süreçlerinde yaşadıkları sorunların tespitini ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri getirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda uluslararası ve ulusal afet terminolojisi açıklandıktan sonra kadın bireylerin afet döngüsü süreçlerinde yaşadığı sorunlara vurgu yapıp bu sorunlara getirilecek çözüm önerileriyle kadın bireylerin afet konusunda dirençliliğinin artırılmasına katkı sağlanacaktır. Çalışma nitel araştırma yöntemi olarak kabul edilen yapılandırılmış mülakat ve içerik analizi metotlarına dayandırılmıştır. Bu bağlamda araştırmada uluslararası ve ulusal afet yönetimi çalışmalarına, afet alan incelemelerine ve 30 Ekim 2020 tarihinde İzmir ilinde meydana gelen deprem sonucunda evleri hasar gören kadın bireylerle yapılan mülakata yer verilmiştir.

Araştırma sonucunda kadın bireylerin temel olarak duygusal sağlık sorunları çektiği görülmektedir. Bunun yanında kadın bireyleri toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle söz hakkının engellendiği ve ev içi sorumluluğun temeli olarak görülen annelerin güçlü kalmak için kendisini duygusal olarak baskıladığı görülmektedir. Bu sorunlar öncelikle karar alma süreçlerine kadın bireylerin katılımı ve eğitim odaklı bir yaklaşımla çözülebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Cinsiyet Eşitsizliği, Dirençlilik, Kadın, Katılım.

Problems Experienced by Women Individuals in Disaster Processes and

Solution Suggestions: Case of İzmir

ABSTRACT

This study aims to identify the problems faced by women individuals, who become more sensitive to the damages caused by disasters due to gender inequality, and to offer solutions to these problems. In line with this purpose, after the explanation of international and national disaster terminology, the problems experienced by women in the disaster cycle processes will be emphasized and solutions will be brought to these problems, contributing to increasing the resilience of women against disasters. The study was based on structured interview and content analysis methods. In this context, the study includes international and national disaster management studies, disaster area studies, and interviews with women whose houses were damaged as İzmir earthquake occurred on 30 October 2020.

As a result of the research, it is seen that female individuals mainly suffer from emotional health problems. In addition, it is observed that female individuals are prevented from speaking due to their gender roles and mothers, who are seen as the basis of domestic responsibility, emotionally press themselves to stay strong. These problems can be solved primarily with the participation of women in decision-making processes and an education-oriented approach.

Keywords: Disaster, Gender Inequality, Resilience, Women. Participation.

1. Giriş

İlk çağlarda insanlığın doğa ile olan ilişkisi avcılık, toplayıcılık ve yaban hayatına karşı hayatta kalma mücadelesi ile sınırlıydı. Sanayileşme ile birlikte doğal veya insan kaynaklı afetlerin yıkıcı etkisi daha net bir şekilde hissedilmeye başlamıştır. Teknolojik gelişmelerin artmasıyla birlikte insan nüfusu artmış, insanlar kentsel ve kırsal alanlarda toplu halde yaşamaya başlamışlardır. Yerleşim birimlerinde ortaya çıkan aşırı ve hızlı büyüme, başta dezavantajlı gruplar olmak üzere birçok sosyal grubu afetlere karşı daha savunmasız hale getirmiştir. Nitekim dünya genelindeki afetler incelendiğinde insanlar, başta deprem olayları olmak üzere birçok afet tiplerinden maddi ve manevi zararlar görmüşlerdir.

Günümüzde de afetlerden ve bu afetlerin yaratmış olduğu olumsuz durumlardan etkilenen birey sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Afet sonrası süreçte oluşan travmalar bireylerin ve toplulukların yaşam kalitesini düşürmektedir. Afet olaylarından etkilenen bireyler belli aralıklarla bedensel ve ruhsal desteklere ihtiyaç duymaktadır. Bu tip afetlerde uzman kişi ve gruplara önemli görevler düşmektedir (Aksöz, 2014).

Bu bedensel ve ruhsal olumsuz durumlardan en çok etkilenen gruplardan bir tanesi de kadınlardır. Kadın bireyler afet süreçlerinde güvenlikten sağlığa birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bireylerin afetlerden etkilenme dereceleri yaşadıkları ortam, almış oldukları eğitim, aile yapısı, yakın çevrenin bilgi düzeyi gibi çeşitli etmenlerden etkilenmekte ve ayrıca bu bireyler toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle de afetlerden en çok etkilenen grupların başında gelmektedir (CDP, 2021).

Uluslararası ve ulusal literatür incelendiğinde afet süreçlerinde kadın bireylerin çeşitli sorunlar

yaşadığı görülmektedir. Bu yaşanan sorunların başında ise güvenlik sorunları gelmektedir. Yapılan araştırmalar afet sonrası süreçte kadınların taciz, tecavüz, sözlü ve fiziksel şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Kadınların en çok yaşadığı bir diğer sorun ise psikolojik sorunlardır. Afet sonrası süreçte travma, uyku bozuklukları, stres ve saldırgan tutum kadınlar arasında en çok görülen psikolojik sorunlar arasında yer almaktadır. Ataerkil kalıplardan dolayı maddi ve manevi olarak erkek egemenliğinde bir hayat süren kadın bireylerin kültürel kısıtlamalara maruz kaldığı görülmektedir (Science Daily, 2019).

Bu bağlamda kadın bireylerin afetlerde yaşadığı sorunları ele alarak bu sorunlara yönelik çözüm önerisi getirmeyi amaçlayan bu çalışma temel olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. Kavramsal çerçeve başlıklı ilk kısımda afet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramlarına, çalışmanın ikinci kısmında ise İzmir ilinde 30 Ekim 2020 tarihinde 6.9 şiddetinde meydana gelen deprem nedeniyle evleri hasar gören 30 kadın bireyle yapılan yapılandırılmış mülakat çıktılarına yer verilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

Afet: Doğadaki canlılara çeşitli zararlar veren afetler doğası gereği sosyal bir olgu olup sosyal sisteme dayandığından literatürde farklı bilim dallarınca farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Quarantelli, 1994:5).

Oxford Terimler Sözlüğünde afet; hızlı bir kazaya, büyük bir hasara veya can kaybına neden olan doğal bir felaket ve talihsiz sonuçları olan olaylar olarak tanımlanmıştır (OXFORD, 2020). Bu tanım afet tanımı içerisinde yer alan olayları diğer olumsuzluklardan ayırmadığı için yetersiz olarak görülmektedir (Alexander ve Fran, 2006: 4).

Birleşmiş Milletler tarafından etkilenen toplumun kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma yeteneğini aşan, yaygın insani, maddi, ekonomik veya çevresel kayıpları ve etkileri içeren bir topluluğun veya toplumun işleyişinde ciddi bir bozulmaya yol açan olaylar afet olarak tanımlanmıştır (UN, 2009).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından ise bireylerin veya toplumun yaşam kalitesini düşüren, temel yaşam faaliyetlerini gerçekleştirmesini engelleyen hızlı bir şekilde gerçekleşen acil olaylar afet olarak tanımlanmıştır (Keeney, 2004: 2).

Zarar ve tehlike odaklı yapılan bu tanımların yanında afetleri zaman ve mekân özelinde açıklayan çalışmalar da bulunmaktadır. Buna göre afetler belli bir zaman dilimi veya mekânda ortaya çıkan ölüm, yaralanma veya maddi hasara sebebiyet verebilecek olaylardır. Bu bağlamda bir zaman veya mekânda gerçekleşecek felaketin durumu afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası zamansal süreçlerinde incelenerek tanımlanmaktadır. Bu duruma alternatif olarak, afet aşamaları dikkate alınarak tehlike azaltma, afete hazırlık, acil durum müdahalesi ve kurtarma aşamalarını da dikkate alarak tanımlanmaktadır (Lindell, 2013: 797-798).

Bir diğer tanımlamada ise afetlerin tiplerine göre kategorize edildiği görülmektedir. Bu tipler doğal, teknolojik, sosyal, karmaşık afetler olarak dörde ayrılabilir. Doğal afetler; depremler volkanizma, kasırga, tsunami, fırtına, çığ gibi ve çevresel etkilerden kaynaklanan afet tipleri

endüstriyel ve teknolojik zararlar gibi insan faaliyetlerinden kaynaklanan afetler teknolojik afet sınıfında değerlendirilir. İsyenlar, terörist saldırılar, savaşlar gibi sosyal bozulmadan meydana gelen afetler ise sosyal afet kategorisinde değerlendirilir. Karmaşık afet kategorisinde ise istikrarlı bir toplumun ve hukukun üstünlüğünün bozulmasının olumsuz ekonomik, fiziksel ve sosyal sonuçlar doğuracağı ifade edilmektedir. (WEDC, 2011: 1-2).

Ulusal literatürde yapılan en genel geçer tanım Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (AFAD) tarafından yapılan tanımdır. Bu tanıma göre afet; “Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay” olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2020).

Yukarıda verilen tanımlar incelendiğinde teknolojik, insan kaynaklı veya doğal bir olayın gerçekleşmesi bu olayın afet olarak kabul edilmesi için yeterli değildir. Bu gerçekleşen olayın birtakım kayıpları ortaya çıkartması gerekmektedir. Bu kayıpların miktarı riskli olayın gerçekleştiğı alanın zemin yapısı, yerleşme özellikleri, bireylerin afet bilgi düzeyi ve bilgi düzeyine uygun davranması gibi çeşitli koşullara bağlıdır.

Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet: İnsanlar ve hayvanlarda doğumdan itibaren ortaya çıkan biyolojik özellikler cinsiyet olarak tanımlanmaktadır. Kavram temel olarak cinsel yapı, üreme özellikleri, hormon seviyeleriyle ilişkili olarak kadın ve erkek olarak kategorize edilen ve bu bedenlerdeki farklılıkları ifade eden bir kavramdır. Cinsiyet kimliği sınırlı ve statik değildir zamanla değişebilen bir özelliğe sahiptir. Toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkek bireylerin cinsiyetten farklı olarak toplumsal yapıda inşa edilmiş kimliklerine vurgu yapan bir kavramdır. Bu toplumsal cinsiyet yapısı daha çok kültürel norm ve yargılar etrafında şekillenmektedir (UNDP, 2019: 7), (Torgrimson & Minson, 2005: 785-786).

Erkek egemen ve cinsiyet ayrımcılığının görünür olduğu toplumlarda kadın bireyler afetlerden kaynaklanan tehlikelere karşı daha korunmasızdır. Bu tip cinsiyet ayrımcılığının baskın olduğu toplumlarda kadın bireyler afet planlama süreçlerinin dışında bırakılmaktadır. Bu durum kadın bireylerin bilgi ve tecrübelerinden yararlanılmamasına sebebiyet vermektedir (UNDP, 2010). Özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri başta olmak üzere kadınların erkeklerden hem bedenen hem de zihnen zayıf olarak algılandığı toplumlarda ortaya çıkan sosyal ayrışma ve bozulma kadınların karar alma süreçlerinden uzaklaştırılıp yaşadıkları hane içerisinde pasif hale gelmelerine sebebiyet vermektedir. Bu sosyal hayattan dışlanma sonucunda hareket alanı daralan kadın bireyler afet süreçlerinde daha kırılgan hale gelmektedir (JICA, 2017: 2).

Dünyada farklı sosyokültürel ve sosyoekonomik yapıya sahip ülkelerde yaşayan kadın ve erkek bireyler afetler karşısında farklı derecelerde kırılganlıklara sahiptir. Örneğın, kurum kültürünün gelişmediğı ve yönetim yapılarının zayıf olduğu ülkelerde afet riskleri ve sonuçlarının ağırlığı daha yüksektir. Dahası ülkelerin sosyoekonomik statülerine bakılmaksızın afetlerde erkeklerden daha fazla kadın etkilendiğı görülmektedir. Afet sonrası veriler incelendiğinde ise kadınların erkeklerden daha yüksek ölüm oranları, daha yüksek hastalık oranları ve daha fazla sayıda şiddet ve taciz mağduru

olduğu rapor edilmiştir (Hemachandra, Amaratunga, & Haigh, 2020: 1).

Kadın bireylerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlarının çözülmemesi bu bireyleri hem afet sürecinde hem de afet sonrasında çeşitli sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu tip beden ve ruh sağlığına olumsuz etki edecek durumlar, bireylerin hayatlarının geri kalanında birincil ve ikincil ilişkilerinde yaşam kalitelerinin düşmesine neden olabilecektir.

3. Literatür Taraması

Uluslararası literatürde afet ve acil durumlarda kadın bireylerin savunmasızlığını arttıran çeşitli durumlar olduğu görülmüştür. Bu durumlardan ilki biyolojik kuram içerisinde kendisini göstermektedir. Biyolojik kuram kadın ve erkek bireylerin doğuştan gelen özelliklerine vurgu yaparak bu iki cinsiyet arasındaki farklılığın temel nedenlerini bedensel özellikleri merkeze alarak açıklamaktadır. Bu kuramda erkek bireylerin üreme organları, kas ve beyin yapısı, hormonlar gibi bir takım fiziksel özellikler nedeniyle kadın bireylerin daha üstünde olduğu kabul edilmektedir. Teoride üreme süreci kadın bireylerin rahminde gerçekleşmesi nedeniyle kadın bireyler daha korunmaya muhtaç edilgen bireyler olarak kabul edilmektedir (Keskin & Ulsan, 2016: 51). Biyolojik kuramda kadın ve erkeklerin beyin yapılarının da farklı olduğunu bu yüzden birbirlerinden ayrıldıkları da ileri sürülmektedir. Bu nedenden dolayı kadınların zihinsel gelişimlerinin erkeklerden daha zayıf olduğu ifade edilmektedir. Örneğin kadınlar erkeklere göre beynin sağ kısmını daha az kullanmaktadır. Bu tip ön kabuller sosyal alanda kadın bireylerin kısıtlanarak ataerkil bir toplum oluşmasına neden olmaktadır (Fine, 2010).

Toplumsal cinsiyet ekseninde sosyal rol kuramı biyolojik kuramı tamamlamaktadır. Biyolojik kuramın tam olarak açıklayamadığı ataerkillik ve toplumsal sınıf bu kuramla anlam kazanan kavramlar arasında yer almaktadır (Savcı, 1999). Bu kuramda cinsiyet rolleri tarihsel süreçte bireylerin bulunduğu sosyal çevre ve aldıkları eğitimle şekillenmektedir. Bu kuramın temel hareket noktası cinsiyet kalıplarının doğuştan değil sonradan üretilen ilişkilerle kazanılmış olduğudur. Bu bağlamda iki cins arasında ortaya çıkan cinsiyet kalıplarının temel nedeni sosyal çevrede üretilen davranış kalıplarıdır (Wood & Eagly, 2002: 699).

Her iki kuram, kadınların uluslararası alanda afetlerde yaşamış olduğu sorunların anlaşılması açısından özel bir önem teşkil etmektedir. Nitekim biyolojik özellik bakımından daha aşağıda görülen kadın bireyler çeşitli afetlerde sosyokültürel sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Maddi ve manevi olarak erkek egemenliğinde bir hayat süren kadın bireyler kültürel kısıtlamalara maruz kalmaktadır. Son zamanlarda örnekleri azalmış olsa da kadınların erkek bireylerden (eş, abi vs.) izin almadan dışarı çıkamadığı ve sosyal çevrede özgürce hareket edemediği örnekler bulunmaktadır (AA, 2019). Bu durum kadın bireyleri sosyal anlamda çekingen kendi başına karar alamayan öznel durumuna getirmektedir. Bu kendi başına karar alamama durumunun yarattığı özgüven eksikliği felaket durumunda kadınları dezavantajlı konuma düşüren temel nedenler arasındadır (Science Daily, 2019).

Dünya ülkeleri de genel olarak incelendiğinde ev işlerinin genellikle kadın bireylerin

sorumluluğunda olduğu görülmektedir. Herhangi bir felaket sonrasında kadınlar üzerine düşen görevleri yerine getirmeye devam etmek zorunda kalmaktadır. Bu devam eden görevlerinin yanında afetlerde yaralanan aile üyelerinin bakımlarını da üstlenmektedirler. İş yükleri önemli bir şekilde artan kadın bireyler yoksulluğun da kendisini gösterdiği durumlarda beslenme ve sağlık ihtiyaçlarından da ödün vermeye başlamaktadır (Walia, 2015: 37).

Kadınları afet durumlarında dezavantajlı duruma getiren bir diğer neden eğitim eksikliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Afetlere karşı hazırlıklı olmak adına tehlikelere ve oluşturacağı risklere karşı bilgi sahibi olmak kadın bireylerin afetlerle mücadelesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Yetersiz eğitim ve yoksulluk nedeniyle kaynaklara erişim eksikliği yaşayan kadın bireyler bir afet anında erkeklerden daha savunmasız hale gelmektedir. Kuraklık zamanlarında kadınların genellikle eşlerinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik verdiği durumların da kadınların savunmasızlığını arttıran bir etken olduğunu vurgulayan çalışmalar mevcuttur (Hamidazada, Cruz, ve Yokomatsu, 2019: 575). Bu bağlamda eğitimsizlik ve dolaylı olarak yoksulluğun kadınları afet anında daha da savunmasız kılacak unsurlar olarak karşımıza çıkacağını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Sosyal çevrelerinde kendi başına karar alamayan ve faaliyetlerde bulunamayan kadın bireyler geleneksel olarak öğrenilen yüzme veya ağaca tırmanma gibi temel becerilerin eksikliği nedeniyle sel, heyelan gibi temel afetlerden olumsuz etkilenmektedir. Bu duruma ek olarak biyolojik farklılıklar nedeniyle erkeklerden daha az fiziksel güce sahip kadınlar güç gerektirmeyen ev işleriyle meşgul olduklarından kas yapılarını belli dereceye kadar geliştirebilmektedirler. Bu durum afetlerden kurtulmanın güç gerektirdiği durumlarda kadın bireylere dezavantajlı durumlar yaşatmaktadır (IFRC, 2020: 7-9).

Toplumsal cinsiyet rolleri konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer kuram ise sosyal baskınlık kuramıdır. Jim Sidanius ve Felicia Pratto tarafından ortaya atılan kuramda sosyal hiyerarşik düzenin nasıl oluştuğu açıklanmaktadır. Bu oluşum ise üç başlık altında incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet kalıpları, ataerkil düzen içerisinde keyfi yaratılan sistem ve yaş düzeni toplumsal hiyerarşik düzeni oluşturmaktadır. Bu üç unsur ise farklı toplumlarda değişkenlik göstermektedir (Huddy, 2004: 947-954). Örneğin dini kurallara göre yönetilen bir ülkede zina ciddi bir suç sayılırken Batı merkezli bir bakış açısında zina suç kabul edilmemektedir. Kuram ülkelerin sosyal yapısına göre toplumsal cinsiyet rollerinin farklılaştığını ifade etse de tüm dünya genelinde kadın bireylerin erkek bireylerin hâkimiyeti altında yaşadığını ifade etmektedir (Pratto, Sidanius ve Levin, 2010: 273).

Bu kuramın yansımaları da afet sonrası süreçlerde kendilerini göstermektedir. Çeşitli ülkelerde ataerkil düzen içerisinde keyfi yaratılan sistem erkeklere kadın bireyler üzerinde hakkı olmayan hâkimiyet tanımaktadır. Duygusal ve fiziksel şiddet eylemleri, taciz, tecavüz, korkutma, tehdit ve hakaret etme gibi suç olan eylemlerin toplumsal davranış kalıplarının meşrulaştırılmasıyla rahat bir şekilde işlenmektedir. Bu tür suç kabul edilen davranışların afet sonrası süreçlerde de yoğun olarak işlendiği görülmektedir. 26 Aralık 2004 tarihinde Endonezya'nın yerel saatiyle 07:59'da 9.1 büyüklüğünde bir denizaltı depremi meydana gelmiştir. Bu depremden 7 saat içerisinde oluşan 9 metrelik tsunami sonucunda Endonezya, Sri Lanka, Hindistan, Maldivler ve Tayland ülkelerinde

yaklaşık 225.000 kişi hayatını kaybetmiş ve 815 milyon ABD doları zarar meydana gelmiştir (Britannica, 2020). Bu afetin meydana geldiği alanlarda kadın bireylerle yapılan anketler incelendiğinde afetten yaklaşık 10 gün sonra kadın bireyler ve kız çocuklarına yönelik cinsel taciz ve toplu tecavüz vakaları rapor edilmiştir. Yine ek olarak hayatta kalmak isteyen kadınların ve kız çocuklarının fiziksel şiddet korkusu ve ölüm tehditleri nedeniyle yetkili birimlere şikâyetle bulunamadıkları ifade edilmiştir (PRB, 2005). Aile bireyleri içerisinde yer alan baba/eş figürünü kaybeden kadınların ve kız çocukların bu tür tehditlere daha açık hale geldiği söylenebilir. Geçici olarak kendilerine tahsis edilen alanlarda (çadır, konteyner alanlar vb.) kadın bireylerin mahremiyet eksikliği de olduğu ifade edilmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 12. maddesinde (TBMM, 1948) yer alan özel hayatın gizliliği ve mahremiyet hakları tam olarak sağlanamayan kadın bireyler kendilerini güvende hissetmediklerini ifade etmişlerdir (Gokhale, 2008).

Kadın bireyler güvenlik sorunlarını doğal afetler yanında insan kaynaklı afetlerde de yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler raporlarına göre dünya genelindeki kadınların yaklaşık yüzde 35'i fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmıştır. Bu şiddet türleri kadınların uğradığı şiddetlerin en başında gelmektedir. Ayrıca kadın cinayetlerinin yüzde 38'i ise kadınların en yakın gördüğü bireyler tarafından gerçekleştirilmiştir (WHO, 2013: 2). Bu durumu kanıtlayan en temel örneklerden biri Kuzey Uganda'da yerinden edilmiş kişilerin bulunduğu kampta yapılan araştırmadır. İnsan kaynaklı bir afet olarak kabul edilen savaşlar ve kitlesel göçler sonrası kampta yaşamlarını sürdüren kadın bireylerle yapılan bu araştırmada kadın bireylerin eşlerinden gördüğü cinsel şiddetin yabancılardan gördüklerine oranla 8 kat fazla olduğu vurgulanmıştır. Cinsel şiddete maruz kalan kadın bireylerin yüzde 41'i kocaları tarafından zorla cinsel ilişkiye girdiğini vurgularken yüzde 5'i ise bir yabancı tarafından tecavüze uğradığını bildirmiştir. Bu rakam dış tehlikelerin yanında yakın bireylerden gelecek tehlikelerin de varlığına işaret etmektedir (IFRC, 2012: 85).

Kadın cinsiyeti, düşük sosyal statü ve yaşlı bireyler 1989 Avustralya depreminden sonra psikolojik sıkıntı ile doğrudan korelasyon kurulan statülerin başında gelmektedir. Yine 1995 yılında meydana gelen büyük Hanşin depreminden (AFAD, 1995) etkilenen çocuklarla yapılan anket sonuçları, kızların travmadan daha fazla etkilendiğini ve kadın olmanın psikolojik sıkıntılar için yüksek bir risk faktörü olduğunu ortaya koymuştur (WHO, 2002: 3).

İnsan kaynaklı bir afet türü olan COVID-19 salgını sırasında da kadın bireyler büyük sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Çin, Avusturya, Fransa, Belçika gibi ülkelerde aile içi şiddette büyük bir artış gözlemlenmiştir. Salgın sürecinde en güvenli alanlar olarak kabul edilen haneler aile şiddeti gören kadın bireyler açısından bakıldığında güvensiz alanlar olarak kendisini göstermektedir. Bu ev içi şiddet kendisini genellikle sözlü, mali, psikolojik ve cinsel olarak göstermektedir (The Hindu, 2020; Euronews, 2020).

Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü üzere sosyal baskınlık kuramında sosyal yapıdan kaynaklanan olumsuz tutum ve davranışların kadınların toplumsal dirençliliğini azalttığı üzerinde durulmuştur. Ancak radikal feminist kuramcıları ise erkeklerin kadınlara bu kadar hükmedip üzerinde hâkimiyet kurmasının nedenini sadece sosyal yapı değil kadınların cinsellikleri ve bedenleri

üzerindeki ataerkil yapı ve ataerkil kapitalizmden de kaynaklandığını ifade etmektedir. Bu yüzden radikaller ailenin düzeltilmesini sorunların çözümünde önemli görmektedir (Kartal, 2016: 63).

Marksist toplumsal cinsiyet kuramında ise üretim araçlarının kullanımı erkek bireylerin elinde olduğundan erkekler ekonomik olarak güçlü hale gelmiştir. Ekonomik nedenlerle toplumsal olarak zayıf hale gelen kadın bireylerin piyasaya katılımı da oldukça düşüktür. Bu durum kadın ve erkek bireyler arasındaki ücret farklılığını önemli oranda arttırmaktadır. Bu artan ücret farklılığı nedeniyle kadın bireyler ev içerisinde erkek egemen toplumsal cinsiyet kalıplarının verdiği görevleri gerçekleştirmekle sorumlu tutulmaktadır (Anyon, 2011). Marksist kuramda da ifade edildiği gibi kadın bireyler sosyal alanlarda erkek egemen bir düzende yaşamaktadır. Bu tip bir düzen içinde yaşayan kadın bireylerin afet süreçlerinde ise dirençliliği azalmaktadır. Nitekim afet sonrası süreçte yapılan yardımların bile erkek bakış açısıyla yapılmasından dolayı kadın bireyler ciddi mağduriyetler yaşamaktadır. Uluslararası afet örnekleri incelendiğinde sağlık yardım malzemelerinin dağıtımında kadınların özel ihtiyaçlarının göz ardı edildiği görülmektedir. İstenmeyen gebelikleri önlemek için sıhhi malzemelerin ve iç çamaşırların kişiye özel ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde verilmesi gerekirken tüm yaş ve bedensel özelliklerin tek potada eritilerek erkek bakış açısıyla tüm bireylere aynı maddelerin dağıtıldığı örnekler bulunmaktadır (Walia, 2015: 37).

Yine yardım kamplarında kısıtlı fırsatlara sahip olarak tanımadıkları insanlarla mahremiyet eksikliği içerisinde yaşamak zorunda kalan kadın bireylerin hamile veya emzirme süreçleri içinde olmaları durumunda zorlukları iki kat daha fazla artmaktadır. Mahremiyet kaygısı yüksek seviyede olan kadınlar ise yardım kamplarında temizliklerinden ve sanitasyonlarından ödün vermek zorunda kalmaktadır. Bu durum kadın bireylerin bedensel sağlıklarının olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. (Walia, 2015: 36).

Bu tip erkek eksenli planlamanın doğurduğu sonuçlar çeşitli akademik çalışmalara da konu olmuştur. Millet tarafından 1987 yılında yazılan Cinsel Politika adlı çalışmada tüm uygarlıkların ataerkil bir yapıda olduğu vurgulanmıştır. Askeri kurumlar, üniversiteler, siyasi kurumlar, bilim ve teknolojiyle ilgilenen kurumlar erkek bireylerin elindedir. Siyasi ve bürokratik yapıların erkek bireylerce kontrol edilmesinden dolayı kadın bireylerin sorunlarının çözülmesi mümkün görünmemektedir (Millet, 1987: 47).

Bu örnekler kültürel feminist kuramda da vurgulanmaktadır. Bu kurama göre aile ve toplumsal ilişkiler erkek egemen kurama göre şekillenmiştir. Kadın bireylerin erkek egemen bir düzen içerisinde özgür bir şekilde hareket etmesi engellenmektedir. Toplumsal baskıdan dolayı psikolojik ve bedensel sorunları tek başına çözemeyen kadınlar afet sonrası süreçlerde duygusal bozukluk ve psikolojik sıkıntılar yaşamaktadır (İmançer, 2006).

Bu kuramla bağlantılı afet sonrası ortaya çıkan zihinsel sağlık problemlerine ilişkin çalışmalar incelendiğinde kadınların ve kız çocuklarının erkeklere ve erkek çocuklarına oranla duygusal bozukluklardan ve sıkıntıdan daha çok etkilendiği görülmektedir. Dünya genelinde psikolojik rahatsızlık çeken bireylerin demografik analizleri incelendiğinde kadın bireylerin erkek bireylere oranla daha fazla tedavi gördüğü anlaşılmaktadır (NAMI, 2019). Dünya genelinde erkeklerin

yaklaşık olarak yüzde 9'u psikolojik tedavi görürken kadınların ise yaklaşık yüzde 15'i bu tedaviyi görmektedir (Mental Health Foundation, 2016). Bu tip veriler kadınların erkeklere oranla daha hassas olan ruhsal yapısının afetlerde daha olumsuz şekilde etkileneceğini göstermektedir. Nitekim kadın fizyolojisi doğum, hamilelik ve menstruasyon dönemlerinde duygusal olarak daha hassas hale gelmektedir. Örnek vermek gerekirse doğum sonrası savunmasız kabul edilen bir varlık annelik güdüsüyle şekillendiği için ruh sağlığına bu tip dönemlerde daha çok dikkat edilmelidir (Shooshtari, Abedi, Bahrami ve Samouei, 2018: 681).

Afet ve kadın dirençliliği konusunda üzerinde durulması gereken son kuram ise kopma kuramıdır. Bu kuram; yaşlılığın insan üzerindeki etkisini ölçmek ve yaşlılık dönemindeki insan davranışlarını analiz etmek için Elaine Cumming ve William Henry tarafından ortaya atılmıştır. (Durak, 2012: 278). Bu kuramda, yaşlanan bireylerin kendilerini sosyal aktivitelerden çektikleri, kendi belirledikleri çevrelerde kendi mentalitelerine uygun yaşam sürdürdükleri görülmektedir. Kopma kuramında yaşlı bireylerin sosyal statü ve kazanımlarının önemli bir kısmını kaybettiği vurgulanmaktadır. (Durak, 2012: 279). Yaşlı bireylerin bu sosyal kopuşları afet süreçlerinde bedensel ve zihinsel sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bu sorunlar yaşlı ve hamile kadın bireylerin etkilendiği bir afet türü iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan küresel ısınma afetinde ortaya çıkmaktadır. Her yaş grubu ve cinsiyette olumsuz etkiler barındıran küresel ısınma özellikle hamile ve yaşlı kadınlara iki kat daha fazla zarar vermektedir. Nitekim küresel ısınma nedeniyle bebeklerin olması gerekenden düşük kiloda doğması ve kadınların erken doğum yapmak zorunda kalması ve yaşlı bireylerin aktivite eksikliği nedeniyle yaşadığı kalp ve damar sorunları küresel ısınmaya bağlı ortaya çıkan temel sağlık sorunlarıdır (İklimin, 2019: 9-10; AA, 2020).

4. Yöntem

4.1. Araştırmanın Alanı ve Katılımcı Bireyler

30 Ekim 2020 tarihinde 6,9 şiddetinde gerçekleşen merkez üssü Yunanistan'ın Sisam Adası olan depremin İzmir ilinde ciddi maddi ve manevi hasar verdiği görülmüştür. Araştırma alanı bu deprem sonucunda İzmir ilinin en çok hasar alan bölgeler arasında olan Bornova ve Bayraklı ilçeleridir. Bornova ilçesi İzmir ilinin kuzeydoğusunda yer almaktadır. İlçe Yamanlar Dağı yamaçlarına kurulmuş olup İzmir'in merkezine yaklaşık 8 km uzaklıktadır. 2020 yılı verilerine göre ilçede 446.927 birey yaşamaktadır. Bayraklı ilçesi ise İzmir Çanakkale otoyolunun üzerinde İzmit körfezinin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Doğusunda Bornova ilçesi bulunan bölgenin yaklaşık yüz ölçümü 3700 hektardır. İlçenin 2020 yılı verilerine göre nüfusu 306.988 olarak kayıtlara geçmiştir (KTB, 2020).

Katılımcı bireyler ise bu bölgede yaşayan deprem sırasında evleri hasar alan kadın bireylerdir. Bu şartlara uyan 18 yaş üstü 30 kadın bireyle yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakat görüşmesi gerçekleştirilirken İZDEDA - İzmir Depremzedeleri Dayanışma Derneğinden katılımcılara

ulaşılması için destek alınmıştır.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Bireyler

Katılımcıların Kodu	Yaşı	Katılımcıların Kodu	Yaşı	Katılımcıların Kodu	Yaşı
K1	54	K9	29	K17	57
K2	62	K10	42	K18	22
K3	55	K11	45	K19	36
K4	28	K12	49	K20	59
K5	39	K13	57	K21	52
K6	46	K14	33	K22	79
K7	56	K15	48	K23	30
K8	47	K16	29	K24	23
K25	41	K27	23	K29	33
K26	36	K28	72	K30	67

Yukarıdaki tabloda verilen her bir kod bir katılımcıyı işaret etmektedir. Etik kurallar ve edinilen bilgilerin hiçbirinin paylaşılmayacağına ilişkin taahhüt verilmesi nedeniyle katılanların kişisel bilgileri paylaşılmamıştır.

4.2. Veri Toplanması

Yapılandırılmış mülakatta güvenilirlik ve geçerlik düzeyinin artırılması için bir takım önlemler alınmıştır. Bu önlemler ifadelerin teyit edilebilirliği ve cevapların tutarlılığının ölçülmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu amaçların gerçekleştirilmesi için mülakatı gerçekleştirirken iş yoğunluğunun az olduğu hafta sonu ve akşam saatleri seçilmiştir. Mülakat tekniğinin karşılıklı güven içinde gerçekleşmesi amacıyla edinilen bilgilerin paylaşılacağı katılımcılara açık bir şekilde ifade edilmiştir. Aynı zamanda mülakata başlamadan İZDEDA başkanından sosyal medya aracılığıyla izin alınmış katılımcılara görüşmenin başkanın bilgisi dâhilinde olduğu ifade edilmiştir. Farklı düzeyde sorunların tespit edilmesi amacıyla yaş gruplarının eşit dağılımı göz önünde bulundurulmuştur. Mülakat sonucunda elde edilen veriler özünü bozmayacak şekilde aktarılmaya çalışılmıştır.

4.3. Etik İlkeler

Mülakata katılan bireylere bu çalışmaya katılımın hiçbir şekilde zorunlu olmadığı elde edilen verilerin akademik çalışma dışında hiçbir yerde kullanılmayacağı taahhüt edilmiştir. Görüşmelerin olduğu soruların bulunduğu internet adresi bireylerin çalışmaya katılma konusundaki yazılı onay beyanları alındıktan sonra gönderilmiştir. Verilerin yorumlanması sırasında katılımcıların isimleri gizlilik ilkesi gereği açıklanmamıştır. Katılımcılar K1'den başlanarak K30'a kadar ayrı ayrı numaralandırılmıştır. Katılımcılara görüş ve düşüncelerini açıkladıklarından sonra tek tek teşekkür edilmiştir. Çalışmanın sonuç çıktılarının iletileceği konusunda kendilerine bilgi verilmiştir.

5. Bulgular

Bu başlık içerisinde kadın bireylerin afet sürecinde yaşamış olduğu sorunlara ilişkin ifadeleri soru cevap şeklinde özü bozulmadan yorumlanmış, cümle yapıları akademik dile uygun olarak düzeltilmiş veya gerektiğinde doğrudan aktarım yoluyla sunulmuştur.

1. Soru: Deprem sonrası süreçte ekonomik sorunlar yaşadınız mı? Yaşadıysanız bu sorunlar nelerdir? Sorusuna 27 katılımcı maddi sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. Bu konuda katılımcıların görüşleri şu şekildedir.

K7: *Evet maddi sıkıntı çektik. 2020 yılının yaz aylarında kredi çekerek evimizin iç düzenlemelerini yaptırдық. Üzerine yatırım yaptığımız ev depremde hasar gördüğü için evi boşaltmak zorunda kaldık Şimdi hem kira hem kredi ödüyoruz. Bu durum bizi oldukça zorlamaktadır. Çalışmadığım için ikinci gelirimizin olmaması da süreci zorlaştırmaktadır.*

K11: *Deprem sonrası İzmir ilinde kira fiyatları oldukça arttı. Kirada oturduğumuz için bu durum bizi maddi olarak zorlamaktadır.*

K12: *Ekonomik sorunlar yaşadım. Evimiz deprem sırasında yıkılmadı ama riskli yapı olarak tespit edilip 30 Ekim 2020 tarihinden sonra evimizi kullanamadık. Evimiz girişlerin engellenmesi amacıyla polisler tarafından çevrildi. Sonraki süreçte yıkıldı. Yıllarca kredi ödeyerek aldığımız evimiz bir anda yok oldu. Kiraya çıkmak zorunda kaldık.*

K21: *Evi hasar alan bireylerin taşınma masrafları AFAD ve İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından karşılandı. Ancak bunu bilen taşıma firmaları nakliye fiyatlarını yükseltti. Kira fiyatlarında fahiş artışlar görüldü. Ev bulma konusunda zorluklar yaşandı. Eşimle evli olduğum dönemde çalıştırılmadım. Ayrıldıktan sonra babamdan kalan maaş ve cüzi miktarda aldığım nafakayla geçinmek bu süreçte beni çok yıprattı.*

Yukarıdaki ifadelerden görüldüğü üzere kadın bireylerin temel olarak kiraların ve emlak -nakliye piyasasında fiyatlarının artmasından dolayı maddi zorluklar çektiği görülmüştür. Bunun yanında eşyaların kaybedilmesi sonrası eşya yenileme maliyetleri ve ev sahibiyken kiracı durumuna düşülmesi ifade edilen diğer maddi sorunlar arasındadır. Çalışma imkânı olup da ailevi nedenlerden dolayı çalıştırılmayan kadın bireyin sonraki süreçte daha büyük zorluklar çektiği anlaşılmaktadır. Maddi konuda sıkıntı yaşamayan iki bireyin İzmir ilinde akrabaları olduğu diğer bireyin de maddi imkânlarının iyi olduğu görülmüştür.

Marksist kuramda erkek bireylerin üretim araçlarını elinde tuttuğu bu yüzden de kadın bireylerin sosyal olarak baskı altında olduğu ifade edilmişti. İzmir depremi sonrası süreçte mağdur olan kadınlarla yapılan görüşmelerde ailevi nedenlerden dolayı çalıştırılmayan kadınların maddi ve manevi zorluk çektiği görülmektedir. Bu örnek Marksist kuramda ifade edilen teorinin doğruluğunu ortaya koymaktadır.

2. Soru: Deprem sonrası süreçte barınma ile ilgili sorunlar yaşadınız mı? Yaşadıysanız bu sorunlar nelerdir?

Bu soruda evleri hasar gören kadın bireylerin evlerinden farklı sürelerle uzaklaştığı akraba, arkadaş veya Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan çadırlarda kaldığı görülmüştür. Katılımcıların

25 tanesi network ağlarını kullanarak çeşitli yerlerde barınsalar da 5 kadın birey gidebileceği bir yer olmadığı veya ili terk etme fırsatları olmadığı için çadırlarda kaldığını ifade etmiştir. Çadırlarda kalan bireylerin ise çadırların soğuk iklim şartlarına uygun olmamasından dolayı zorluk çektiği anlaşılmıştır.

K3: *Tek sahip olduğumuz evimiz depremde hasar gördü. Haftalarca kiralık ev aradık. Ev sahipleri fahiş fiyatlar istedi arz talebi karşılamadı herkes kiralık ev arayınca aynı eve 7-8 kişi kiralamak için gittik devlet destekli geçici barınma kış günü yetersiz kaldı. Şu an yaşadığım çevreden çok uzaktayım hayat standartımı değiştirmek durumunda kaldım.*

K14: *03.03.2021 tarihinde hala evimize giremiyoruz. Yakınlarımızda kalmaya devam ediyoruz. İnsanın kendi evi gibi asla değil tabi ki hem kaldığımız kişilere yük oluyoruz, hem de kendimiz rahat edemiyoruz. Evimiz az hasarlı olduğu için devletten destek de alamadık. Kredi borcu ödediğimiz için kiraya da çıkamadık. Çocuklarım küçük yaşta olduğu için çalışmıyorum.*

K17: *Kiralık ev bulamadım. İzmir’de kiralık ev yoktu. Olanlarda çok pahalıydı. 1 ay arkadaşlarımda kalmak zorunda kaldım.*

3. Soru: Deprem sonrası süreçte güvenlikle (hırsızlık, fiziksel şiddet, sözlü taciz vb.) ile ilgili sorunlar yaşadınız mı? Yaşadıysanız bu sorunlar nelerdir?

24 katılımcı herhangi bir güvenlik sorunu yaşamadığını ifade etmiştir. 6 katılımcı ise çeşitli boyutlarda güvenlikle ilgili tedirginlik yaşadığını dile getirmiştir.

K7: *Binanın durumu karmaşık olduğu için aynı binada olan komşularımızla bazı sorunlar yaşadım. Birlikte hareket edilmesi gereken konular ile ilgili fikir farklılıkları çıktığı için, hakaret boyutunda sözlü tacizlere maruz kaldım. Kadın olduğumdan dolayı görüşlerime önem verilmedi. Sanırım benim için en kötü travmalardan bir tanesi de bu oldu.*

K9: *Yaşadığım binada hırsızlık oldu. Olayı hiç geciktirmeden polise bildirdim. Polis hırsız fazla bir eşya çalmamış gibi talihsiz bir laf etti. Bu durum için şikâyetçi olunmaz şikâyetçi olsanız bile savcı davayı düşürür gibi bir yaklaşım izledi.*

K17: *Polisler izin vermediği için günlerce apartmanımıza giremedik. Giremediğimiz bir gecede 80 tane su sayacının hırsızlar tarafından çalındığını öğrendik.*

K21: *Evet yaşadım sözel taciz ve sözel şiddet gördüm. Evimin ağır hasar almasını haram yememe, günah işlememeye bağladılar. Damadımın evinde kalmama sosyal çevreden tepki gösterdiler. Bu durumun ahlaki açıdan uygun olmadığını söylediler.*

K29: *Yüksek giriş katında oturuyoruz. Kâğıt toplayıcıların balkonumuza girip balkonumuzda olan eşyaları çaldığını yakın çevremizde oturanlar görmüş. Polis ve bekçiler bazı durumlarda yetersiz kaldı.*

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü üzere bazı katılımcıların güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kaldığı sonucuna varılmıştır. Bu tip hırsızlık vakalarına açık durumlarda idari makamların önlemlerini arttırması gerekmektedir. Bu duruma ek olarak kadın bireylerin Dünya genelinde sıkça karşılaşılan sosyokültürel çeşitli baskılara maruz kaldığı da görülmektedir. Kadın bireyin damadıyla aynı evde kalmak zorunda olmasının çeşitli sosyal tepkilere neden olması bu duruma verilecek en

temel örnekler arasında yer almaktadır. Ek olarak ev konusundaki kararlara katılma hakkı bulunan kadın birey düşüncesinin önemsiz hissettirilmesi sosyal baskıyı net bir şekilde göstermektedir.

Bu soruya verilen cevapların sosyal baskınlık kuramı tezleriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Nitekim erkek bireylerin toplumda karar alıcı bir rol üstlenerek karar alma süreçlerine kadınların katılımına imkân sağlamadığı İzmir ilinde gerçekleşen afet sonrası süreçte kendisini göstermektedir.

4. Soru: Deprem sonrası süreçte bedensel sağlık ile ilgili sorunlar yaşadınız mı? Yaşadıysanız bu sorunlar nelerdir?

K1: *2 ay sonra migren ataklarım sıklaştığını hissediyorum.*

K8: *Deprem sonrası süreçte stres kaynaklı koltuk altımda lenf nodlarımın büyüdüğünü öğrendim. Bu nedenle biyopsi olacağım.*

K11: *Bel fıtığı ve kas ağrıları çekmekteyim.*

Yukarıdaki örneklerden görüldüğü üzere katılımcıların 14 tanesi çeşitli bedensel sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. Bu bedensel sorunların bel ve kas ağrıları gibi belirli bölge ağrıları üzerinde sıklık gösterdiği görülmektedir.

5. Soru: Deprem sonrası süreçte bilişsel sağlık (yakın bireylerin kaybı sonucu derin üzüntü hali, karamsarlık, travma, stres vb) ile ilgili sorunlar yaşadınız mı? Yaşadıysanız bu sorunlar nelerdir?

Bu soruya görüşmeye katılan 30 bireyden 29'u bilişsel sorunlar yaşadığını ifade etmiştir.

K4: *Resmi kurumların yaşattığı travma sanırım deprem travmasından daha ağır oldu. Hala hak kayıplarımız giderilmedi. Deprem sırasında oğlumla 7 katlı binanın 1.katında bulunuyorduk. Ona bir şey olabilirdi düşüncesi zaman zaman beni olumsuz etkiliyor. Şu anda ailemle birlikte babamda kalıyoruz. Özellikle eşimle aramız çok bozuldu. Tüm sinirimizi birbirimizden çıkarıyoruz. Çoğu zaman babam ve eşim arasında kalıyorum. Bu konu da beni çok yıprattı. Psikolojik yardım almam gerekiyor ama ne yazık ki sıra bana gelmiyor.*

K9: *Evet yaşadım depresyona neden oldu içime kapandığımı hissediyorum. Çevremde sadece eşim var. O bu durumu daha rahat atlattı. Benim ise yaşama sevincim gitti. Bu durum evliliğime olumsuz yansımaktadır.*

K19: *Psikolojik olarak sürekli bir felaket beklentisinde yaşıyorum. İlk 3 ay kızımı ayrı odada yatıramadım. Şimdi de daha büyük bir felaket gelecek ve bu kez kurtulamayacağız kaygısındayım.*

K20: *Bu süreçte uykusuzluk, kaygı, en küçük sestem korkma, ölüm ve sevdiğilerimi kaybetme korkusu en yoğun yaşadığım duygular arasındadır. Afet sonrası tırnak etlerimi ve dudaklarımı farkında olmadan kanattığımı fark ettim.*

K23: *Evet, her gün çeşitli olumsuz duygular yaşıyorum. Çaresizlik, pişmanlık, gelecek kaygısı, mutsuzluk... 30 yaşındayım ve deprem olmasaydı düzenimizi kurmuştuk. Evlat sahibi olmayı planlıyordum. Depremden sonra tüm hayallerim yıkıldı. Şu durumda geleceği göremiyoruz. Bu karanlıkta çocuk sahibi olma planlarım da yok oldu, bazen çekip gitmek yok olmak istiyorum.*

K24: *Unutkanlık, odaklanma eksikliği, dikkat dağınıklığı problemleri yaşadım. Kısmen düzelse de tamamen düzeltilmediğim için psikolojik destek almaya başladım.*

K26: *Aileyi bir arada tutmak, bir anne olarak güçlü görünmek zorunda kalmak, ağlayamamak.*

Dünya genelinde yapılan afet sonrası çalışmalarda kadın bireylerin en çok sıkıntı yaşadığı konuların başında bilişsel sorunlar gelmekteydi. Bu durum İzmir ilinde gerçekleşen afet sonrası da kendisini göstermektedir. Mülakat sonrasında kadın bireylerin ciddi oranda bilişsel sorunlar yaşadığı görülmüştür.

Uykusuzluk, karamsarlık hali, travma, stres, anıların kaybedilmesi sonucunda duyulan üzüntü, endişe kadınlar arasında en çok görülen psikolojik sorunlar arasında yer almaktadır. Ayrıca toplumsal cinsiyet kalıplarının afet sonrası süreçte de ortaya çıktığını görüyoruz. K26 kodlu birey yuvayı dışı kuş yapar algısıyla aileyi bir arada tutmak için güçlü görünmek, içine kapanmak zorunda kalmıştır.

Bu başlık altında ortaya çıkan sonuçlar sosyal rol kuramı çıktılarıyla paralellik göstermektedir. Toplumsal cinsiyet kalıplarıyla hayatını sürdüren kadın bireyler erkekler tarafından kendilerine verilen toplumsal rolleri her türlü şartlarda gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Afet sonrası süreçte yaşanan kadınlar psikolojik sorunlara ek olarak anne figürüyle yuvayı bir arada tutmak zorunda kalmaktadır. Bu durumda kadın bireyleri psikolojik olarak dirençsiz hale getirmektedir.

6. Soru: Deprem sonrası süreçte yaşadığınız başka sorunlar varsa belirtiniz.

Bu soruda idari sorunların ön plana çıktığı görülmektedir. İdari sorunların yeniden yapım sürecine giren binalardaki bürokrasi tıkanıklığı, iş ve işlemlerin gecikmesi, mağdur bireylerin süreçler hakkında net bilgi alamamaları ve bilgi kirliliğinin çok olması idari konularda yaşanan sorunların başında gelmektedir.

K5: *Evimizin yeniden inşası konusunda yalnız kaldık yetkililer net bilgi vermiyor, yardımlar maalesef ya gelmedi ya da az miktarda ve çok geç geldi.*

K10: *Bürokrasi yaşandı. Her konu için belki 7/8 kere dilekçe verildi. Bir de konulara hâkim memur sayısı çok azdı.*

İdari konulara ek olarak sigorta yönünden de sıkıntılar yaşandığı görülmüştür.

K5: *DASK hayal kırıklığı yaşattı deprem zararımı vermedi. Benim evim orta hasar fakat oturulmuyor. Bir sürü başvuru evrak işleri ile uğraşmak zorunda kaldım.*

K8: *Evimiz yıkıldığı halde zorunlu deprem ve özel sigortamız zararımızı karşılamadı.*

Uluslararası araştırmalarda sağlık konusunda sıkça görülen hijyen eksikliği nedeniyle meydana gelen kadın hastalıklarının İzmir ilindeki afet sonrasında görülmediği anlaşılmıştır. Bu duruma ek olarak hiçbir kadın katılımcı cinsel taciz, tecavüz ve mahremiyet eksikliği konusunda mağdur olduğunu belirtmemiştir.

6. Tartışma ve Öneriler

Çalışmanın temel amacı, kadın bireylerin afet süreçlerinde yaşadıkları sorunların tespiti ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Bu çözüm önerileriyle kadın bireylerin ve dolaylı olarak diğer tüm kişi gruplarının afete karşı dirençliliğini arttırmak çalışmanın ikinci temel amacıdır. Uluslararası çalışmalarla benzer şekilde kadın bireylerin afet süreçlerinde sorun yaşadığı en temel konuların başında bilişsel sağlık sorunlarının geldiği görülmektedir. Uykusuzluk, karamsarlık hali,

travma, stres, anıların kaybedilmesi sonucunda duyulan üzüntü, endişe kadınlar arasında en çok görülen psikolojik sorunlar arasında yer almaktadır.

Kadınların yaşadığı bir diğer sorun ise karar alma süreçlerinde kendilerine danışılmaması, yetkili birimler tarafından bilgi verilmemesi ve sözlü şiddete maruz kalmalarıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel hareket noktalarından bir tanesi de kadınların görüş ve düşüncelerine önem verilmemesidir. Bu olumsuz durumun mülakatta özellikle vurgulandığı görülmektedir. Bu sorunlara ek olarak vurgulanan diğer bir durum ise maddi imkânların yetersizliğidir. Bir anda neredeyse tüm malvarlıkları yok olan bireyleri, kira ve kredi masrafları oldukça zorlamaktadır. Evliyken çalıştırılmayan kadınların ayrılık sonrası süreçte daha kırılgan olduğu görülmektedir.

Uluslararası araştırmalarda sağlık konusunda sıkça görülen hijyen ve bedensel ihtiyaç eksikliği afetin yıkıcı etkisinin görece az olması ve yardımların çok olması nedeniyle rastlanılmamıştır. Bu duruma ek olarak hiçbir kadın katılımcı cinsel taciz, tecavüz ve mahremiyet eksikliği konusunda mağdur olduğunu belirtmemiştir.

Afet kaynaklı sorunların çözülmesi amacıyla aşağıdaki uygulamaların gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Katılım: Dünya genelinde ve Türkiye’de kadın bireylerin karar alma süreçlerine katılımı sorunların çözümünde büyük bir önem teşkil etmektedir. Katılım, toplumu oluşturan kişi veya kişi gruplarının kendilerini ilgilendiren konulardaki kararların alınmasına bireysel veya grup halinde ortak olmasını ifade etmektedir (Şaylan, 1998, s. 85). Katılım türlerinden olan ekonomik, siyasi, sosyal ve kentsel katılımın tam olarak sağlanması kadınların bu tip kriz anlarında yaşam kalitelerinin yükseltilmesinde kilit bir rol oynayacaktır. Kadın bireylerin kamusal alanda daha görünür hale gelmesiyle afetlerden kaynaklı sorunların tespit edilebilmesi ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmesi kolaylaşacaktır (Ateş, Yavuz, & Dağlı, 2018, s. 140-144).

Kamusal ve özel kurumlarda katılım felsefesi yerleştirilirken toplumsal cinsiyete duyarlı mekanizmaların işler hale getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kadın bireylerin ulusal/uluslararası normlara uyumlu bir şekilde hizmetlere, siyasal hayata ve yerel siyasete eşit katılımlarının sağlanması önemli bir gerekliliktir. Bu bağlamda kadın bireylerin siyasal, sosyal ve ekonomik kararlara katılımında kadın ve erkek bireylerle eşit hak ve koşullara sahip olması afetlerden kaynaklanan zararların en aza indirilmesinde mihenk taşı görevi görecektir (Sancar, 2018: 15).

Birleşmiş Milletler de katılım felsefesini yerleştirmek amacıyla bu hedefe yönelik çeşitli plan ve stratejileri hayata geçirmektedir. Örneğin BM-Kadın programı Vanuatu'daki büyük fırtına, Nepal'deki 2015 depremi ve yine aynı yılda Myanmar'da meydana gelen yoğun sel sonrası, afete müdahale ve iyileşme süreçlerinde kadın bireyleri görünür kılmayı amaçlamıştır. Bu süreçlerde afet yaralarının kadın bakış açısıyla kapanmasının sağlanması için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Yine bu program aracılığıyla Bangladeş, Tacikistan ve Kenya'da kamu, özel ve sivil ortaklar ile yakın işbirliği içinde Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi ile de uyumlu olarak afet yönetimi için cinsiyete duyarlı ulusal planlar ve stratejiler geliştirmeleri için hükümetleri desteklemektedir. (UN WOMEN, 2017)

Çok Paydaşlı Karar Alma Sisteminin Oluşturulması: 2015 yılında Birleşmiş Milletler öncülüğünde gerçekleştirilen III. Dünya Konferansında kabul edilen Sendai Çerçevesinde de ifade edildiği üzere afet risklerinin genel olarak azaltılması için bölgesel ve küresel ortaklıkların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda karar alma süreçlerine kadın bireylerin de katılımının yanında gençler, engelliler ve yaşlılara ek olarak kültürel homojenlik gözetmeksizin toplumun her kademesinden bireylerin karar alma süreçlerine katılımı büyük bir önem taşımaktadır. Afetlerde tüm dezavantajlı grupların risklerinin azaltılması çok sektörlü bir yaklaşımla mümkün olabilecektir (UNISDR, 2015: 34).

İlgili Metinlerin Modern Anlayışa Göre Oluşturulması: Afetlerin etki ve zararlarını azaltmayı hedefleyen uluslararası ve ulusal belgelerde geleneksel yaklaşımların yerine sosyal dayanışmayı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini dikkate alan proaktif afet planlamaları gerçekleştirilmelidir. Bu noktadan hareketle uluslararası sözleşme hükümlerinin, Afet ve Acil Durum Başkanlığının yönetmelik, yönerge, tebliğ ve genelgelerinin, yine başkanlığın saha uygulamalarının ve Türkiye Afet Müdahale Planının (TAMP) toplumsal cinsiyet ekseninde tekrardan gözden geçirilmesi gerekmektedir (Okay & İlkkaracan, 2018: 8).

Afet Sırası ve Sonrasında Yapılan Yardımlar: Kadın bireylerin afet döngüsü içerisinde yaşadığı temel sorunlar afet sonrası süreçte yaşanmaktadır. Afet sonrası süreçte lojistik faaliyetlerin kapsamlı olması nedeniyle kişi ve kurumların eşgüdümlü bir şekilde çalışması gerekmektedir. Bu süreçte görev alan personelin insani yardım eğitiminden geçirilerek insani yardım ilkelerini bilmesi büyük önem taşımaktadır. Personelin ayrıca cinsiyet eşitliği bakış açısına sahip olması gerekmektedir. Afet sonrası süreçte kadın bireylerin yaşadığı güvenlik sorunlarının çözümü yasaları destekleyen sosyal yapıların oluşturulmasıyla mümkün olacaktır. Cezai yaptırımlar maddi ve duygusal sosyal desteklerle desteklenmediğinde başarıya ulaşamayacağı açıktır. Bu kapsamda psikolojik destek odalarının oluşturulması, sosyal ağların geliştirilmesi, bu konuda araçsal desteğin sağlanması ve maddi imkânların geliştirilmesi güvenlik sorunlarının çözümünde oldukça önemlidir (Alyüz, 2020: 119).

Eğitim: Afetlere karşı dirençli toplum oluşumunda afet eğitiminin oldukça önemli olduğu açıktır. Afet eğitimlerinin temel amacı kişi topluluklarının her türlü afete karşı direncini arttırarak önleme, müdahale ve iyileştirme aşamalarında etkinliklerini arttırmaktır. Eğitimler sayesinde daha gerçekçi risk algılamaları ve uygun güvenlik davranışları hakkında artan bilgi edinmek kolaylaşacaktır (Ronan ve Towers, 2014). Bu eğitimlerin kadın bireyler özelinde de gerçekleştirilmesi kadınların afetler karşısındaki dirençliliğini önemli ölçüde arttıracaktır.

Afet risk düzeyi yüksek ülkelerden biri olan Japonya gibi çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalarda verilen eğitimin düzeyi ile çocukların risk azaltma önlemlerinin doğrudan bağlantısı olduğu görülmüştür. Toplumun tüm bireyleri için önleyici tedbirleri almanın gerekliliği ve afete sürekli hazırlıklı olmanın önemi hakkında verilecek bilgi afete duyarlı toplumun yapıtaşlarını oluşturabilir. Günümüzde afet eğitimi, çocukların dirençlilik düzeyi ve bilgi paylaşımı iyileştirmenin bir aşaması olarak görülmelidir (Torani, vd. 2019).

7. Kaynakça

- AA. (2019, 08 04). english.alarabiya.net. <https://english.alarabiya.net/en/features/2019/08/04/Qatar-remains-only-GCC-country-restricting-travel-for-women> adresinden alındı
- AA. (2020, 11 08). Anadolu Ajansı. (G. T. Oğuz, Düzenleyen) 12 19, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/kuresel-isinma-gebelik-risklerini-artiriyor/2036279> adresinden alındı
- AFAD. (1995, 01 17). 12 19, 2020 tarihinde [deprem.afad.gov.tr: https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=70](https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=70) adresinden alındı
- AFAD. (2020). [afad.gov.tr](https://www.afad.gov.tr). 12 13, 2020 tarihinde Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> adresinden alındı
- Aksöz, İ. (2014). Kayıp ve Yas. T. Doğan, & Ö. Erdur içinde, Afetler, Krizler, Travmalar ve Psikolojik Yardım (s. 43-63). Ankara: Türk PDR Derneği Yayınları.
- Alexander, M., & Fran, N. (2006). Definitions and Concepts in Disaster Research. N. Fran, G. Sandro, & F. P. Matthew içinde, *Methods for Disaster Mental Health Research* (s. 3-19). New York: Guilford Publications.
- Alyüz, S. B. (2020). Sosyal Desteğin Birey Yaşamında Önemi ve Sosyal Hizmet. *Talim: Journal Of Education In Muslim Societies And Communities*, 4(1), 115–134.
- Anyon, J. (2011). *Marx and Education*. New York: Routledge Publishing.
- Ateş, H., Yavuz, Ö., & Dağlı, Z. (2018). Kadınların Toplumsal Hayata Katılımı ve Yerel Yönetimler: Türkiye İçin Bir Değerlendirme. A. Mengi, & D. İşçioglu içinde, *Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset* (s. 137-164). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Britannica. (2020, 01 09). Encyclopædia Britannica. 12 16, 2020 tarihinde <https://www.britannica.com/event/Indian-Ocean-tsunami-of-2004> adresinden alındı
- CDP. (2021). Center For Disaster Philanthropy. 04 05, 2021 tarihinde <https://disasterphilanthropy.org/issue-insight/women-and-girls-in-disasters/> adresinden alındı
- Durak, M. (2012). Yaşlılık Döneminde Psikososyal ve Bilişsel Gelişim . H. Bacanlı, & Ş. Terzi içinde, *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Euronews. (2020, 06 10). Avrupa'da Covid-19 karantinası bazı kadınları tehlikenin ortasına attı. 12 16, 2020 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/06/10/avrupa-da-covid-19-karantinas-baz-kad-nlar-tehlikenin-ortas-na-att> adresinden alındı
- Fine, C. (2010). *Delusions of Gender: How Our Minds, Society, and Neurosexism Create Difference*. (K. Tanrıyar, Çev.) Sel Yayıncılık.
- Gokhale, V. (2008). Role of Women in Disaster Management: An Analytical Study with Reference to Indian Society. The 14th World Conference on Earthquake Engineering. Beijing. 12 16, 2020 tarihinde https://www.iitk.ac.in/nicee/wcee/article/14_10-0049.PDF adresinden alındı
- Hamidazada, M., Cruz, A. M., & Yokomatsu, M. (2019). Vulnerability Factors of Afghan Rural Women to Disasters. *International Journal of Disaster Risk Science*, 573-590.

- Hemachandra, K., Amaratunga, D., & Haigh, R. (2020). Factors Affecting The Women's Empowerment In Disaster Risk Governance Structure In Sri Lanka. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 51, 1-9. <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0016718520301214?token=433C852BA19B5A33D29CA19D28CB002495B0C4FC2917348E2118C0E277E75BF823489BD0E537EDA1C02B5DB62ABFAA3B> adresinden alındı
- Huddy, L. (2004). Contrasting Theoretical Approaches to Intergroup Relations. *Political Psychology*, 25(6), 947-967.
- IFRC. (2012). World Disasters Report. 12 19, 2020 tarihinde [reliefweb.int: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/1216800-WDR%2B2012-EN-LR.pdf](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/1216800-WDR%2B2012-EN-LR.pdf) adresinden alındı
- IFRC. (2020). Gender-Sensitive Approaches For Disaster Management. 12 23, 2020 tarihinde <https://www.ifrc.org/PageFiles/96532/A%20Guide%20for%20Gender-sensitive%20approach%20to%20DM.pdf> adresinden alındı
- İklimin. (2019). İklim Değişikliğinin İnsan Sağlığına Etkileri. (E. D. Kiraz, Dü.) 12 19, 2020 tarihinde [iklimin.org: http://www.iklimin.org/moduller/saglikmodulu.pdf](http://www.iklimin.org/moduller/saglikmodulu.pdf) adresinden alındı
- İmançer, D. (2006). Medya ve Kadın. Ankara: Ebabil Yayınları.
- JICA. (2017, 07 01). Gender Issues in Conflict and Disaster. (K. Amada, Dü.) 12 13, 2020 tarihinde <https://www.jica.go.jp/english/publications/j-world/c8h0vm0000bc52gl-att/1707.pdf> adresinden alındı
- Kartal, F. (2016). Kadınların Yurttaşlığı ve Feminist Kuram. *Amme İdaresi Dergisi*, 49(3), 59-87.
- Keeney, G. B. (2004). Disaster Preparedness: What Do We Do Now? *Journal of Midwifery and Women's Health*, 49(4), 2-6.
- Keskin, F. & Uluşan, A. (2016). Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme. *Akdeniz İletişim Dergisi*(26), 47-69.
- KTB. (2020). 03 04, 2021 tarihinde <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77441/bayrakli.html> adresinden alındı
- Lindell, M. K. (2013). Disaster studies. *Current Sociology*, 61(5-6), 797 –825.
- Mental Health Foundation. (2016). Fundamental Facts About Mental Health. 12 19, 2020 tarihinde <https://www.mentalhealth.org.uk/statistics/mental-health-statistics-people-seeking-help> adresinden alındı
- Millet, K. (1987). Cinsel Politika. İstanbul: Payel Yayınları.
- NAMI. (2019, 09 01). Mental Health By the Numbers. 12 19, 2020 tarihinde [https://www.nami.org/mhstats#:~:text=19.1%25%20of%20U.S.%20adults%20experienced,2018%20\(11.4%20million%20people\).](https://www.nami.org/mhstats#:~:text=19.1%25%20of%20U.S.%20adults%20experienced,2018%20(11.4%20million%20people).) adresinden alındı
- Okay, N. ve İlkaracan, İ. (2018). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Risk Yönetimi. *Dirençlilik Dergisi*, 2(1), 1-12.

- OXFORD. (2020). Lexico.com. 12 10, 2020 tarihinde <https://www.lexico.com/definition/disaster> adresinden alındı
- Pratto, F. Sidanius, J., & Levin, S. (2010). Social Dominance Theory and the Dynamics of İntergroup Relations: Taking Stock and Looking Forward. *European Review of Social Psychology*, 271-320.
- PRB. (2005, 01 01). The Indian Ocean Tsunami: Special Challenges for Women Survivors. (R. Lalasz, Düzenleyen) 12 16, 2020 tarihinde <https://www.prb.org/theindianoceansunamispecialchallengesforwomensurvivors/#:~:text=The%20need%20is%20great%3A%20The,workers%20displaced%20and%20without%20supplies> . adresinden alındı
- Quarantelli, E. (1994). Draft of A Sociological Disaster Research Agenda For The Future: Theoretical, Methodological And Empirical Issues,. 12 11, 2020 tarihinde <https://udspace.udel.edu/bitstream/handle/19716/636/PP228.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı
- Sancar, S. (2018). Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. Ankara: CEİD Yayınları. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/185/ekutuphane7.9.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı
- Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(1), 123–142.
- Science Daily. (2019, 09 20). When natural disasters strike, men and women respond differently. 12 25, 2020 tarihinde <https://www.sciencedaily.com/releases/2019/09/190920095218.htm> adresinden alındı
- Shoostari, S., Abedi, M., Bahrami, M., & Samouei, R. (2018). *J Family Med Prim Care*, 7(4), 678–683.
- Şaylan, G. (1998). *Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişimi*. Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi.
- TBMM. (1948, 12 10). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. 12 16, 2020 tarihinde [tbmm.gov.tr: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf) adresinden alındı
- The Hindu. (2020, 04 13). Women’S Safety During Lockdown. (J. Natarajan, Düzenleyen) 12 16, 2020 tarihinde <https://www.thehindu.com/opinion/op-ed/womens-safety-during-lockdown/article31324318.ece> adresinden alındı
- Torani, S. Majd, P. M., Maroufi, S. S., Dowlati, M., & Sheikhi, R. A. (2019). The importance of education on disasters and emergencies: A review article. *Journal of Education and Health Promotion*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6512217/> adresinden alındı
- Torgrimson, B., & Minson, C. (2005). Sex and Gender: What is The Difference? *Journal of Applied Physiology*, 785–787.

- UN. (2009, 05). United Nations International Strategy For Disaster Reduction,. 12 10, 2020 tarihinde https://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf%20disaster%20definition%20pdf adresinden alındı
- UNDP. (2010, 10). Gender and Disasters. 12 13, 2020 tarihinde <https://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/disaster/7Disaster%20Risk%20Reduction%20-%20Gender.pdf> adresinden alındı
- UNDP. (2019). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı İletişim Rehberi. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye. Ankara: Teknoart Matbaacılık. 12 13, 2020 tarihinde <https://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/UNDP-TR-ToplumsalCinsiyet-iletisim-rehber.pdf> adresinden alındı
- UNISDR. (2015, 03 18). Birleşmiş Kentler ve Yerel yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı. http://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf adresinden alındı
- UN WOMEN. (2017). unwomen.org. 01 31, 2021 tarihinde <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/humanitarian-action/disaster-risk-reduction> adresinden alındı
- Walia, A. (2015). Gender And Disaster Management A Training Of Trainers (Tot) Module. New Delhi: National Institute of Disaster Management. 12 25, 2020 tarihinde alındı
- WEDC. (2011). Wisconsin Economic Development Corporation. (B. Lee, & S. Rod, Dü) 12 12, 2020 tarihinde <https://wedc-knowledge.lboro.ac.uk/resources/booklets/G002-Disasters-and-emergencies-on-line.pdf> adresinden alındı
- WHO. (2002, 07). Gender and Health in Disasters. 12 19, 2020 tarihinde https://www.who.int/gender/other_health/genderdisasters.pdf adresinden alındı
- WHO. (2013). Global And Regional Estimates Of Violence Against Women: Prevalence And Health Effects Of İntimate Partner Violence And Non-Partner Sexual Violence. Geneva: World Health Organization.
- Worldwatch Enstitüsü. (2017). Dünyanın Durumu 2016 Bir Kent Sürdürülebilir Olabilir Mi? (D. Kutluay, Çev.) İş Bankası Kültür Yayınları.
- Wood, W. & Eagly, A. H. (2002). A Cross-Cultural Analysis of the Behavior of Women and Men: Implications for the Origins of Sex Differences. *Psychological Bulletin*, 128(5), 699-727.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.